



بیستیم در مصر شورش کردند. آن‌ها اولین کسانی بودند که اعتصاب کرده و کارخانجات را به تصرف خود درآوردند. اولین کسانی بودند که تظاهرات کردند و خواستار استعفای سیزدهمین انسانیت خود شدند. آن‌ها خواستار کاهش مساعیات کاری قانونی گشتند. علاوه بر حق مرخصی به علت حاملگی یا تولد نوزاد را طلب کردند. آن زمان مرخصی به زنان فقط نمی‌گرفت. زنان جویای کاری که به خود می‌گفتند عنوان اشاره نمی‌کردند چون دختران مجبور از دیدگاه مدیریت سازمان همواره ارجح بودند. در صورتی که زن می‌خواست می‌شد، بی‌پنهان کردن آن داشت. گویی که هرگز نبوده است یا کوچک نامشروعی متولد گشته است. در اغلب موارد سقط جنین که گاه به مرگ زن منجر می‌شد، صورت می‌گرفت. (۱)

زنان در اوایل قرن بیستم به عرصه فعالیت اقتصادی اقدام به تأسیس داروخانه‌های عمومی، مهدهای کودک و انجمن‌های خیریه بانوان نمودند که غالباً خدمات ارائه شده در اختیار پسران و مردان نیز قرار می‌گرفت. به طور مثال «بنیاد خیریه محمدعلی» (که برپایه ۱۹۰۸ توسط دو شاهزاده خاتم حسری به وجود آمد)، کلینیک‌ها، بیمارستان‌ها و داروخانه‌های عمومی را تأسیس کرد که توسط گروهی از زنان شهری و روستایی طبقه مرفه اداره می‌شد. این زنان با برگزاری بازارها و جشن‌ها و جمع‌آوری اعانه از طرف اعضای دوستانشان اقدام به تأمین مالی فعالیت‌های این نهادها می‌نمودند. حوزه فعالیت بنیاد خیریه رفته‌رفته گسترده می‌شد تا ۱۹۱۵ حدود ۱۲ بیمارستان (که حدود یک چهارم از تخت‌های آن‌ها رایگان بود) و ۱۸ درمانگاه و داروخانه عمومی (که به طور رایگان به محتاج ناچیزی خدمات پزشکی و دارو در اختیار بیماران قرار می‌دادند) در سراسر مصر ایجاد کرد. در ظرف ۲۱ سال، نهادها و بنیاد خیریه، بیش از ۱۳ میلیون بیمار را معالجه کرده بودند. در سال ۱۹۶۴ تمام بیمارستان‌های این بنیاد ملی شدند. در اول ژانویه ۱۹۵۷ جمال عبدالناصر سرافرازی بر اوادهای بین انگلستان و مصر را عامل مهم در گسترش فقر در کشور

## آن دسته از زنان غمگین و تهیدست که از خستگی جسمی و روحی در خانه و در محل کار رنج می‌بردند، اولین زنانی بودند که در قرن بیستم در مصر شورش کردند.

بود. ملت خود را از هرگونه تعهدی به قدرت های خارجی آزاد ساخت. دو هفته پس از آن، به طور کلی کردن چندین بانک تجاری، نهادهای اعتباری و شرکت‌های بزرگ بیمه خارجی را صادر نمود. بسیاری از اتباع خارجی دارای مهارت‌های فنی خفیه‌تی به دلیل جو ضد غربی ایجاد شده با میل خود یا به زور مجبور به ترک مصر گردیدند.

شمار خارجی‌هایی که در سال ۱۹۳۷ برابر با ۲۰۰۰ نفر بود در سال ۱۹۶۰ به ۲۳۰۰ نفر رسید. تأثیر خروج نیروی کار خارجی بر بازار کار داخلی قابل ملاحظه بود. اما این تحولات چندان تأثیری بر وضعیت شغلی زنان مصر نداشت. در آن زمان، مصر کشوری بود با نرخ بی‌سوالاتی معادل بیش از ۷۰ درصد که پیش‌تر آن‌ها را زنان و مردان و بزرگسالان تشکیل می‌دادند. زنان مصری از نیروی کار ماهر کنار گذاشته شده بودند و اکثر آن‌هایی که شغاف بودند فقط در بخش کشاورزی دارای تجارب کاری بودند.

هم اکنون نیز به دلیل رشد ضعیف اقتصادی و تولید پائین، فقر تدریجاً افزایش یافته است. روند روبه‌گرایش تولید ملی تاحدی بود که علی‌رغم افزایش درآمد و پیشرفت اجتماعی در دهه گذشته، فقر از بین نرفت. (۲) در این فرایند، زنان و کودکان جزء گروه ویژه آسیب پذیر قرار می‌گیرند. (۳)

**ب - فعالیت زنان در بخش اقتصادی غیررسمی**  
 «هم اکنون در مصر زنان به دو صورت رسمی و غیررسمی در عرصه اقتصادی مشغول فعالیت می‌باشند. زنان در این دو زمینه به

روش‌های مختلف فعالیت می‌کنند و منافع و نگرانی‌های خاصی دارند. زنان در عرصه اقتصاد سنتی نه تنها در مورد قیمت‌های بازاری روستا نگرانند بلکه در مورد قیمت کالاهای وارد شده و مهاجرت بین‌المللی نیروی کار نیز احساس نگرانی می‌کنند. البته از طرف دیگر مصر نیز بخش اعظمی از نیروی کار دنیای عرب را با پزشکان، مهندسان، معلمان و کارگران ساده تأمین می‌کند.

در این کشور یک زن ممکن است برای کمک به اقتصاد خانواده به کاری چون رانندگی تاکسی مشغول شود. یا مدارکی برای کار در خارج از کشور تکمیل کند و یا درخواست پرورش کودکان یتیم را به وزارت بهداشت ارائه نماید. مصر به دلیل داشتن ساختاری سنتی، نیازمند کار زنان در بخش غیررسمی و سنتی می‌باشد. (۴)

**ج - بررسی آماری**  
 براساس گزارش توسعه انسانی سازمان ملل، سال ۲۰۰۱ میزان فعالیت اقتصادی زنان در مصر به ترتیب زیر است:

نرخ فعالیت اقتصادی زنان ۱۵ سال به بالا

نرخ (درصد) ۱۹۹۹	شاخص (۱۹۹۵ = ۱۰۰)	در مقایسه با مردان (درصد) ۱۹۹۹
۳۷.۵	۱۱۸	۵۵

تفصیل بر حسب فعالیت اقتصادی سال ۱۹۹۷-۱۹۹۹ (درصد)

کشاورزی		صنعت		خدمات	
مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
۱۲	۳۲	۹	۲۵	۵۸	۱۳

حاصلکاران در منزل (درصد به کل) (۱۹۹۵-۱۹۹۹)

زن	مرد
۳۵	۶۵

۱. Women in middle East, Haleh Afshar, England: MacMillan, ۱۹۹۲, P. ۱۲۰.  
 ۲. در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ مصر با مشکلات عدیده‌ای از جمله کمبودی تراز پرداخت‌ها، کاهش درآمد نفتی، دشواری پرداخت بهره‌های وام‌های خارجی و بدتر شدن شرایط زندگی مردم روبه‌رو شده است.  
 ۳. Social found for development, Annual report ۱۹۹۴, Cairo, P.V.  
 ۴. Arab women, Tucker Judith US: Indiana university press, ۱۹۹۲, p.p. ۵۸-۹۹.  
 ۵. Human development report UN, ۲۰۰۱

نقاط جهان، آمار همواره مغرّف واقعیت نیست. مثلاً در هندوستان، زمانی که سازمان جهانی کار، تعریف متداول فعالیت اقتصادی را اصلاح کرد، طولی نکشید که برآوردهای اولیه مبنی بر فعال بودن تنها ۱۲ درصد کل زنان اصلاح شد و به ۸۸ درصد تغییر یافت به همین ترتیب در مصر، در حالی که ارقام سال ۱۹۹۰ حاکی از حضور ۱۱ درصد زنان در کل نیروی کار بود، اما شواهد موجود از نمونه‌های خانوارهای روستایی در مصر سفلی از این واقعیت پرده برداشت که نیمی از زنان کار شخم‌زنی و هموار کردن زمین را انجام می‌دهند و تقریباً بین ۵۵ تا ۷۰ درصد نیز در بخش تولید محصولات کشاورزی مشغول هستند. در مصر علیا، بین ۳۴ تا ۴۱ درصد زنان در تولید فرآورده‌های کشاورزی نقش داشتند و حدود ۷۵ درصد نیز به امر دامداری می‌پرداختند.

چنانچه تعریف فعالیت اقتصادی همانند تعریف سازمان جهانی کار بسط داده شود به طوری که کارهای دشوار زنان روستایی مصر که در خانه انجام می‌پذیرد را شامل گردد، بی‌گمان ارقام مزبور بیش‌تر خواهد شد. از آنجا که گردآورندگان اطلاعات با شواهد زیادی دال بر عدم اعلام فعالیت‌های اقتصادی زنان مواجه شده‌اند، تصمیم گرفته‌اند که نگرش خود را اصلاح کنند.

**نقش‌های متغیر در اقتصادهای متغیر**  
«شماره‌های اقتصادی به قدری شدید است که هر زن اعم از محببه یا غیر آن، که شغلی به دست می‌آورد، سعی دارد در شرایط بیکاری رو به تزاید، آن را حفظ کند.»<sup>۲</sup>

اقتصاد و اشتغال در کشورهای غربی نیز بسیار دیگر کشورها، از شالوده اولیه امرار معاش که ضمن آن کار عمدتاً در منزل انجام می‌گرفت سریعاً به شکل انتقال نیروی کار و بازار جهت دریافت دستمزد، تغییر یافت. این تغییر بدان معنی است که هر دو گروه اعم از زنان و مردان در نواحی روستایی و شهری مجبور شدند جهت یافتن کار به خارج از منزل یا محله خود بروند و اکثر آن‌ها از مناطق حومه به شهرها یا حتی از کشوری به کشور دیگر نقل

## کار زنان :

# برآوردی از سود



«آن زمان که پژوهشگران امر مشارکت نیروی کار در سوریه از مردان پرسیدند که آیا همسرانشان سر کار می‌روند، بخش عظیمی پاسخ منفی دادند. و آنگاه که سوال مزبور به گونه زیر طرح گردید که «چنانچه همسرتان شما را در کار یاری نمی‌کرد آیا مجبور می‌شدید فرد دیگری را به جای او به کار گیرید؟ اکثریت قابل ملاحظه‌ای پاسخ مثبت دادند.»

از دهه ۱۹۷۰ به بعد، پژوهش در مورد حضور زنان در اقتصاد نوین از حضور خیل عظیم «زنان نامشهود و نادیدنی» پرده برداشت که کار آن‌ها نه در آمارهای ملی نمود می‌یابد و نه از لحاظ دستمزد جبران می‌شود، ولی در عین حال، این بخش عظیم کسانی هستند که به طور متوسط نسبت به مردان ساعات بیش‌تری به کار اشتغال دارند. اکثر این «زنان نامشهود» در امر کشاورزی یا سایر مشاغلی که در منزل انجام پذیر است، در اقتصاد خانگی و سایر بخش‌های غیررسمی مشغول کار هستند. عواقب این نامشهودی می‌تواند بسیار وخیم باشد؛ چنانچه این دسته از زنان به عنوان نیروی کار به حساب نیایند، قطعاً امکان دسترسی به آموزش، اعتبار و تکنولوژی جوامع جدید برای آنان فراهم نخواهد شد. به هر جهت، در کشورهای عربی همچون دیگر

از دهه ۱۹۷۰ به بعد،  
 پژوهش در مورد  
 حضور زنان در اقتصاد  
 نوین از حضور خیل  
 عظیم «زنان نامشهود و  
 نادیدنی» پرده برداشت.

مکان کنند. متعاقب رشد سریع جمعیت و روند شهری شدن، دولت‌ها دریافته‌اند که ایجاد اشتغال و رسیدگی به امور بهداشتی، آموزشی و رفاهی امری دشوار است. با این حال اقتصاد نوین در کشورهای عربی برخلاف سایر نقاط جهان، تا اواسط دهه ۱۹۸۰ هنوز تقاضای جدی برای نیروی کار زنان مطرح نکرده بود. از آن زمان به بعد، رکود فراگیر اقتصادی، بی‌کاری شدیدی را برای تمام کشورهای عربی - به غیر از معدودی کشورهای نفت خیز عربی با جمعیت اندک - به بار آورد.

# جنسیت و اشتغال در مصر

در مصر مسوولان بزرگ کشورها در این باره در نظر گرفته‌اند که زنان کار در خارج از کشور به عنوان یک راه برای اشتغال و درآمد بیشتر برای خانواده‌ها در نظر گرفته شده است. در حالی که در مصر، زنان به عنوان یک نیروی کار در نظر گرفته شده‌اند که می‌تواند به اقتصاد کشور کمک کند. در حالی که در مصر، زنان به عنوان یک نیروی کار در نظر گرفته شده‌اند که می‌تواند به اقتصاد کشور کمک کند.

در مصر مسوولان بزرگ کشورها در این باره در نظر گرفته‌اند که زنان کار در خارج از کشور به عنوان یک راه برای اشتغال و درآمد بیشتر برای خانواده‌ها در نظر گرفته شده است. در حالی که در مصر، زنان به عنوان یک نیروی کار در نظر گرفته شده‌اند که می‌تواند به اقتصاد کشور کمک کند.

در مصر مسوولان بزرگ کشورها در این باره در نظر گرفته‌اند که زنان کار در خارج از کشور به عنوان یک راه برای اشتغال و درآمد بیشتر برای خانواده‌ها در نظر گرفته شده است. در حالی که در مصر، زنان به عنوان یک نیروی کار در نظر گرفته شده‌اند که می‌تواند به اقتصاد کشور کمک کند.

تفاوت زن و مرد در  
 سطح اشتغال رسمی و  
 یا غیررسمی تقریباً در  
 تمام کشورهای عربی،  
 زیاد است.

همچنان که اقتصاد مدرنیزه می‌شود و به عنوان مثال کشاورزی منحصراً به امرار معاش، راهی به سوی تولید محصولات جهت فروش می‌گشاید، کارآیی سنتی زنان نیز به تدریج تضعیف می‌گردد، بدون این که راه درآمدزای دیگری فرا روی آنان گشوده شود. عدم اطلاع عموم از کارآیی سنتی زنان، عواقب وخیمی نه تنها برای زنان بلکه برای کل منطقه عربی به دنبال داشته و تقریباً سراسرانه سالانه واردات مواد

روند گند مشارکت زنان در نیروی کار جدید نمایانگر وجود موانع اجتماعی - فرهنگی و نیز نبود فرصت‌های جدید برای زنان و برداشت ضعیفی از کارآیی سنتی آنان است. ترسیم دقیق تصویر این وضعیت مستلزم بررسی سه عامل مرتبط زیر است:

- ۱- نیاز به کار زنان خواه در پی روند توسعه اقتصادی و یا لزوم درآمد بیشتر تر خانواده.
- ۲- فرصت‌های ایجاد شده از طریق قانون برای

کار زنان؛ رفع موانع اجتماعی - فرهنگی، و گسترش اقتصادها؛

۳- سرمایه‌گذاری در ارتقاء توانائی‌های زنان از طریق تعلیم و تربیت.

این چارچوب نشان می‌دهد هرگاه نیاز میرم و فرصت‌هایی برای کار زنان عرب وجود داشته باشد، دیگر جایی برای موانع اجتماعی - فرهنگی نمی‌ماند. به طور مثال، اردن از دهه ۱۹۷۰ به بعد سرمایه‌گذاری‌های بنیادینی در خصوص تعلیم و تربیت زنان انجام داده است. چنانچه این کشور به دلیل مهاجرت وسیع نیروی کار مرد به

کردند. روند مربوط به مشارکت زنان در نیروی کار جدید اردن تا اواسط دهه ۱۹۸۰ به دلیل رکود سیر نزولی یافته بود و بعدها نیز در پی مراجعت نیروی کار مردان که به دیگر کشورها مهاجرت کرده بودند، کاهش یافت. در حال حاضر تمایل دولت به نیروی کار زنان رو به افول نهاده است. این وضعیت قبلاً در کشورهای دیگر و تحت شرایط مشابه ایجاد شده بود (مانند وضعیت بریتانیا و امریکا پس از جنگ‌های جهانی اول و دوم). با این حال، خانواده‌ها شدیداً محتاج درآمد زنان هستند که این امر به معضل بیکاری زنان

می‌توان به این نکته اشاره کرد که ثروت نفت، امکان وارد کردن نیروی کار خارجی را برای دولت‌های مزبور فراهم آورده است. به علاوه، نیاز خانواده به درآمد زنان همانند کشورهای فقیرتر عرب، شدید نیست. اینجا نیز عوامل اقتصادی برای درک دقیق مشارکت نیروی کار زنان از اهمیت خاصی برخوردار است.

### ● دستاوردها

زنان عرب، بخش کوچک اما محسوس از طبقه متخصص را در کشورهای عربی تشکیل می‌دهند. در تمام کشورهای عربی بدون استثناء

جدول ۱ - تفاوت‌های جنسیتی اشتغال بر اساس بخش‌ها آمارگیری ۱۹۹۷

درصد مرد	درصد زن	نوع کار
۲۹	۴۱	کشاورزی، ماهیگیری، معدن و استخراج
۱۶	۷	صنایع تبدیلی، لکتریسیه و گاز
۹	۱	ساخت و ساز
۱۴	۷	تجارت و توریم
۷	۱	حمل و نقل و کمرک
۳	۲	خدمات مالی، بازرگانی
۲۲	۴۱	خدمات اجتماعی
۱۰۰	۱۰۰	جمع کل

جدول ۲ - توزیع جنسیتی بر اساس نوع مشاغل، آمارگیری ۱۹۹۷

درصد مرد	درصد زن	نوع مشاغل
۱۲	۲۱	ماتشگامهان و هنرمندان
۸	۴	مدبران
۱۲	۲۳	روحانیون
۱۴	۷	فرهنگدان و خدمات
۲۸	۴۰	کشاورزان و ماهیگیران
۲۶	۴	تولید
۱۰۰	۱۰۰	جمع کل

هیچ کمبودی از لحاظ الگوها در نقش‌های مختلف وجود ندارد، موفقیت‌های زنان متخصص عرب در سطحی وسیع و از رهگذر حضور آنان در رسانه‌های گروهی اعلام می‌گردد. نخستین خلبان زن اردنی، نخستین مجری زن قطری، نخستین کارگردان فیلم زن مصری، زیست‌شناس دریایی سودانی، جراحان، مهندسان راه و ساختمان، باستان‌شناسان، سفرا، هنرمندان گرافیک،

انجامیده است. باشگاه زنان تاجر و متخصص اردن امر مهارت‌آموزی زنان را سازماندهی می‌نماید و بر توجه ملی به نیاز میرم زنان به اشتغال درآمدزا تمرکز می‌کند.

در مقابل، در کشورهای حوزه خلیج فارس، با این که تقاضای زیادی برای نیروی کار وجود دارد و سرمایه‌گذاری‌های کلانی برای آموزش شده است، اما مشارکت نیروی کار زنان در سطح پایینی واقع است. از جمله علل متعدد،

کشورهای خلیج فارس با کمبود نیروی کار مواجه می‌شود، منبعی از نیروی کار زن در اختیار داشت که بتواند در هنگام لزوم افرادی از این منبع را جذب کند. دولت به گونه‌ای فعال و با برگزاری سمینارهایی جهت ارتقا آگاهی‌های عمومی و وضع قوانین، مشارکت زنان در نیروی کار جدید را ترغیب می‌کرد. زمانی که تورم، درآمد خانواده را مختل کرد، خانواده‌ها مشارکت فعالانه زنان در نیروی کار را تشویق

## روند گند مشارکت زنان عرب در نیروی کار جدید نمایانگر وجود موانع اجتماعی - فرهنگی و نیز نبود فرصت های جدید برای زنان و برداشت ضعیفی از کارآیی سنتی آنان است.

آهنکسازان و بسیاری دیگر. در برخی کشورها، زنان علاوه بر نقش های سنتی تر معلم و پرستار، به خوبی در سمت نویسنده گی و استادی دانشگاه انجام وظیفه می کنند. اما تفوق و خلاقیت، صرفاً به زنان متخصص محدود نمی شود. اگر زنان عرب نتوانند بسان زنان دیگر کشورها، اشتغال درآمدهایی در نیروی کار جدید کسب کنند، نقش های مؤثری در بخش غیررسمی که دارای حقوق و یا مزایا باشد، ایجاد خواهند کرد از قبیل: تولید فرآورده های غذایی، خدمات منزل، مشاغل

است که برای اقتصاد این منطقه بسیار ضروری است.

### ● شاخص های اقتصادی

شاید زنان کشورهای عرب نسبت به سایر نقاط جهان از وضعیت نامطلوبی رنج ببرند که طی آن، زنان چندان مورد توجه قرار نمی گیرند و گویی اصلاً به چشم نمی آیند. ارقام رسمی اشتغال زنان که از مناطق عربی گزارش شده است در مقایسه با سایر مناطق آنچنان اندک است که موجب طرح سوال زیر می شود که آیا زنان این منطقه بیش از زنان دیگر نقاط جهان با

جدول ۴ - زنان خانه دار سرپرست در برخی از مناطق انتخابی

فرمانداری	درصد زنان سرپرست (خانوار)	درصد زنان مطلقه بوده سرپرست (خانوار)
قاهره	۲۰	۸۵
اسکندریه	۱۵	۸۸
الجیزا	۱۲	۸۷
المنوفیا	۱۷	۸۳
بورت سعید	۱۸	۹۱
گیزا	۱۶	۷۸
القایوم	۱۵	۸۴
بنی سووف	۱۷	۸۱
المنیا	۱۷	۷۵
السیوط	۱۷	۶۸
سوهاک	۲۲	۶۴
کنا	۱۹	۶۵

جدول ۳ - شکاف جنسیتی در توزیع نیروی کار، آمارگیری ۱۹۹۷

نوع کار	زن	مرد
مشاغل دارای دستمزد مشخص	۴۴	۵۸
مالکیت و مدیریت	۴	۱۶
خوداشتغالی	۸	۱۲
کار برای خانوار بدون دریافت مزد	۲۴	۹
بی کار قبلاً شاغل	۱	۱
بی کار	۱۹	۱

اگر زنان نامشهود به عنوان نیروی کار به حساب نیایند، قطعاً امکان دسترسی به آموزش، اعتبار و تکنولوژی جوامع جدید برای آنان فراهم نخواهد شد.

کارمزدی یا مراقبت از کودک، آن ها ضمناً به عنوان شرکائی که حقوقی به آن ها تعلق می گیرد یا نمی گیرد، در اموری که توسط خانواده اداره می شود فعالانه شرکت می کنند. معیار فعالیت زنان در بخش غیررسمی چندان گزارش نمی شود و این دسته از شاغلان از حقوق بسیار محدودی برخوردار می شوند. در تحقیقاتی که در چندین کشور عرب به انجام رسیده اسناد و مدارکی دال بر اینگونه فعالیت زنان ارائه شده

محدودیت های خاص مواجهند؟ به عبارت دقیق تر، اگر زنان عرب درصدد پیوستن به نیروی کار جدید برآیند، با محدودیت های فرهنگی یا اجتماعی شدیدتری روبرو خواهند شد؟ هیچ پاسخ قطعی برای این پرسش ها وجود ندارد، اما مسلم است که جهان عرب اهمیت فراوانی برای هویت فرهنگی خویش و نقش زنان در حفظ این میراث قائل است. در قدیم

یکی از نمادهای جایگاه والا و منزلت زن آن بود که در خانه بماند و مردان خویشاوند مایحتاج زندگی او را تأمین نمایند. اما فقط نخبگان جامعه می توانستند به چنین ایده آلی معتقد باشند. به هر حال نگرش هایی از این دست می تواند تاحدی روند بطنی گنجاندن کامل زنان در نیروی کار را توضیح دهد.

● شاخص ۱: درصد جمعیت بالای ۱۵ سال که از لحاظ اقتصادی فعال هستند. این شاخص در مبانای اقتصادی مختلف معانی گوناگونی دارد. در اقتصاد نوین این شاخص،

رسیده از این کشور آمده است. این امر احتمالاً در مورد سودان نیز صادق است (حدود ۲۵ درصد). در کویت که سطح فعالیت اقتصادی تقریباً ۲۴ درصد می باشد، زنان به طور عمده در مشاغل خدماتی و تخصصی ۳ به کار گمارده می شوند میزان ۲۶ درصدی فعالیت اقتصادی تونس معرف فعالیت اقتصادی آمیخته و در مجموع وضعیت مطلوبی برای آموزش و استقلال زنان در آن کشور است. تفاوت زن و مرد در سطح اشتغال رسمی و یا غیررسمی تقریباً در تمام کشورهای عربی، زیاد

دلسرد شده و بازار کار را ترک می کنند. به نظر می رسد که نمودار اشتغال مصر با این توصیف متناسب باشد.

● شاخص ۲: درصد رشد سالانه در فعالیت اقتصادی

این شاخص تصویر یأس آور جایگاه و اشتغال زنان در کشورهای عرب را روشن تر می سازد. تقریباً در تمام کشورها، درصد میزان رشد سالانه در فعالیت اقتصادی زنان بیش از مردان است. اما نقاط آغازین نمودارها بسیار پایین و تفاوت نیز بسیار اندک است. با این اوصاف اگر

جدول ۷ - زنان در شوراهای محلی، ۱۹۹۷

شوراهای محلی	درصد زنان به نسبت کل اعضا
فرمانداریها	۳/۲
مرکز	۱/۰
شهر	۱/۷
بخش	۱/۵
روستا	۰/۷

جدول ۸ - تفاوت های جنسیتی در عضویت

برخی اتحادیه های حرفه ای، ۱۹۹۶

اتحادیه	درصد اعضای زن	درصد اعضای مرد
پزشکی	۲۷	۷۳
کشاورزی	۱۲	۸۸
آموزشی	۴۳	۵۷
فنی مهندسی	۱۱	۸۹
پرستاری	۹۲	۸
وکالت	۱۶	۸۴
روزنامه نگاری	۲۰	۸۰

جدول ۵ - جنسیت و زندگی عمومی

درصد زنان در پست های بالای اداری در بخش

خدمات شهری، بخش عمومی و بخش تجارت عمومی

	۱۹۸۸	۱۹۹۶
پست های وزارتی	۱/۴	۲/۶
معاون وزیر	۳/۰	۳/۲
مدیر کل	۸/۸	۱۷/۵
همه پست های عالی	۷/۳	۱۵/۳

جدول ۶ - اعضای منتخب و متسب مجالس مردمی و

محلی بر اساس جنسیت، ۱۹۹۶

	درصد زن	درصد مرد
مجالس مردمی	۲	۹۸
شوراها	۶	۹۴

روند کنونی ادامه یابد بعید به نظر می رسد شکاف موجود در آینده ای نزدیک از میان برود. در صورتی که رشد فعالیت اقتصادی حاصل گزارش اصلاح شده ای در مورد اطلاعات قبلی مربوط به کار زنان باشد احتمال آن هست که این رشد ساختگی و غیرواقعی باشد.

● شاخص ۳: زنان به عنوان درصدی از نیروی کار

است. این تفاوت با میزان نسبتاً برابر ثبت نام آموزشی که در آمارهای آموزشی در همه سطوح نشان داده شده است، مغایرت شدید دارد. دو علت می تواند این تفاوت چشمگیر را توضیح دهد. علت اول این که فعالیت اقتصادی زنان به ویژه در بخش غیررسمی چندان گزارش نمی شود در حالی که کار غیررسمی مردان ثبت می گردد. علت دوم این که زنان تعلیم دیده مشاغل مناسبی پیدا نمی کنند، بدین ترتیب

معرف بخشی از جمعیت است که به سن اشتغال رسیده اند و مشغول کاری هستند که در ازای آن دستمزد می گیرند. در اقتصادهای عمدتاً متکی به کشاورزی، شاخص مزبور تلفیقی از کار دستمزد دار و بدون دستمزد را نشان می دهد. به عنوان مثال در کشور سومالی درصد بالایی از فعالیت اقتصادی (حدود ۵۲ درصد) به دلیل شمول کار زنان در بخش کشاورزی است آنچنان که در گزارش های